

Васіль Быкаў

...многага мне ад жыцця ня трэба,
а ў літаратуры хацелася б сказаць пяток
нясказаных словаў праўды і — годзе...

«Ганаруся Вашай “залатой” паэтычнай нітачкай...»

Лісты Васіля Быкава да Ларысы Геніюш

*Прадмова,
публікацыя
і каментар
Міхася
СКОБЛЫ.*

Пазнаёміліся яны напачатку 60-х: былая лагерніца, аўтарка выдадзенай пад акупацыяй кнігі і пісьменьнік, які ўжо стаяў на парозе сваёй сусветнай славы. Двойчы вершы Геніюш зьяўляліся на старонках «Гродзенскай праўды» з лёгкай рукі літкансультанта Быкава, гэтак як у «Польмі» — пад апекай Максіма Танка. У другія выданьні паэтцы з васьмігадовым лагерным «стажам» шлях тады быў закрыты. Бываючы ў Горадні, Геніюш неаднойчы сустракалася з Быкавым, запрашала яго да сябе ў Зэльву. Калі пісьменьніка шальмавалі ў друку за яго ваенныя аповесці, слала лісты падтрымкі і наказвала сябрам працягнуць «сябру Васілю» руку дапамогі. Вось фрагмент напісанага ў 1966 годзе ліста да тагачаснага супрацоўніка акадэмічнага Інстытуту літаратуры М. Прашковіча: «Трымайце Быкава! Між іншым, прышлеце мне афіцыйны погляд на

твор Быкава, г.зн. стацыю Герцовіча. (...) Так, не баліць толькі мёртвым! Быкаў «праполвае» грамадства, і гэта вялікая справа. Ён – глыбокі аналітык, амаль геніяльны, як само жыццё. Яму баліць і ў творчых муках яму вельмі цяжка. Яму вельмі патрэбнае разуменьне і любоў сяброў! Галоўнае – разуменьне. Вы ж усе там на ўзроўні, каб адчуць яго, зразумець і моцна сьціснуць яго шляхотныя рукі. Не шкадуйце для яго добрых пачуццяў і разумнага мужага слова! Таных і бязважкіх слоў ён ня любіць, ня прыме». І — праз два месяцы таму ж адрасату: «Факт, што кнігі Быкава чытаюцца, разыходзяцца і перакладаюцца на ішыя мовы, сьведчыць не ў карысьць праціўнікаў яго поглядаў. Vox populi – за яго! Маю ўражаньне, што ён спакойны. Маючы 6 мільёнаў выданных кнігаў, можна дзе што пусіць міма вуха. У мінулым годзе казаў мне: «Кіну пісаць, пайду працаваць шаўцом». Мы зь ім хахаталі. Бы-каў – упарты. Ведае сваё і тое, што «гусьлям, княжа, ня пішуць законаў».

Адзінае, што катэгарычна не прымалася Геніюш, — быкаўскі пэсімізм. Але жыцьцялюбам, як і творцам, грэба нарадзіцца. Чарговым разам не паразумеўшыся з Быкавым наконт будучыні Беларусі, паэтка скрушліва прызнавалася Прашковічу: «З Быкавым нельга гутарыць, гэта — ноч, дзе няма нават зораў надзеі». Але гутарыла — і лістоўна, і пры асабістых сустрэчах, пыталася рады, што варта пачытаць. І Быкаў дасылаў у Зэльву цэлыя сьпісы. Спрыяючы «творчай рэабілітацыі» Ларысы Антонаўны, імкнучыся пашырыць кола яе чытачоў, Быкаў напросіў гарадзенскага паэта В. Чэкіна перакласці вершы Геніюш для часопісу «Нёман». Паэтка вершы аўтарызавала і нават пахваліла перакладчыка, але друкавацца ў беларускім расейскамоўным часопісе адмовілася...

Чалавечыя і творчыя ўзаемныя Быкава і Геніюш добра адлюстраваны ў лістах з Горадні ў Зэльву, якія прапануюцца ўвазе чытачоў. Іх арыгіналы акуратна зьберагаюцца ў архіве Ларысы Геніюш у Цэнтральнай навуковай бібліятэцы НАН Беларусі (фонд 31, вопіс 1, адзінка захоўваньня 299).

11 кастрычніка 1963 г.

Шаноўная Ларыса Антонаўна!

Ня ведаю, як Вам дзякаваць за верш, які Вы прыслалі мне, такога я яшчэ ніколі не чытаў і мне нават крыху няёмка, асабліва калі ўлічыць прысьвячэньне. Праўда, я думаў, што Вы прышлеце што-небудзь, каб надрукаваць у газеце, можа што з лірыкі, тым больш што рыхтуецца чарговая літаратурная старонка, і Ваш верш рэдакцыя надрукавала б з ахвотай. Ну, але гэта Ваша асабістая справа.

У мяне ўсё па-ранейшаму: працую ў рэдакцыі, часам езджу ў Мінск, чытаю, пісаць пакуль што не бяруся. Нядаўна (якраз калі Данута езьдзіла да Вас у Зэльву) прыезджалі ў Гродна літоўцы – два паэты і прэзаік, і з імі нашыя беларусы: М. Ткачоў, Н. Гілевіч, Г. Бураўкін. Я гутарыў з Ткачовым адносна Вас (ён – сакратар Саюза пісьменьнікаў Беларусі), ён зацікавіўся і сказаў, што даможацца, каб Вас аформілі ў Саюз, Дануту, між іншым, таксама. Так што будзем спадзявацца, хоць гэта ўрэшце нічога ні добрага, ні благога не азначае, звычайная фармальнасць.

Аляксей, мабыць, ужо з месяц сядзіць у Маскве, рыхтуе да выданьня сваю кніжку на рускай мове, так што цяпер тут, у Гродні, і мне сумнавата, няма з кім і словам абмовіцца. Дануту бачу рэдка, калі-нікалі заходзіць у рэдакцыю, але ў яе свае справы, свае клопаты і шчасьце – адваявала яна з войска свайго мужа. Вы гэта ўжо ведаеце. Наконт яго работы нічога не магу паведаміць, бо ня ведаю.

А як Іван Пятровіч¹? Мусіць, ужо вярнуўся з далёкага падарожжа і поўны ўражаньняў?

Жадаю Вам, Ларыса Антонаўна і Іван Пятровіч, добрага здароўя, не хварэць і быць у бадзёрым настроі. Калі-небудзь мы наведаем да Вас. З павагаю да Вас — Васіль.

Прывітаньні шчырыя ад жонкі і ад Іны Анатольеўны².

(Лістанад 1963 г.)

Шаноўная Ларыса Антонаўна!

Толькі што з Мінску, у які езьдзіў па справах свайго твора. У Гродна адтуль заўжды вяртаешся, як да ціхага берага пасля цяжкага плаваньня. Давялося шмат папрацаваць, што-коледы перарабіць, каб аповесць усё ж убачыла сьвет. Абяцаюць надрукаваць у № 1 “Маладосьці”. А як яно абярнецца ў канцы – пабачым.

Аляксей недзе ў Каралішчавічах пад Мінскам, будзе, відаць, пісаць сцэнарый па сваёй “Дануце”³. Я не адгаворваў яго – хай паспытае кіналеба, я ўжо ведаю яго на смак, дык ня дужа ахвотна іду. Хоць таксама запрашаюць. Валодзя Караткевіч заканчвае раман пра К. Каліноўскага (цяпер таксама ў Каралішчавічах), хлопец абязгрошаў, відаць, Вы ўжо ведаеце, што яго раман папярэдні рассыпалі пасля набору ў выдавецтве. У “Полымі” бачыў яго два падрыхтаваньня да друку апазданьні, адно з якіх прысьвячаецца Янку Брылю, а другое – Ул. Калесьніку. Кажуць, апазданьні неблагія. Пачытаем, напэўна, хутка.

Ці чыталі Вы новы раман А. Адамовіча, які надрукаваны ў 7-8 нумарах “Дружбы народова”? Я чытаў нядаўна і мне спадабаўся. Добрая рэч, напісана таленавіта, без прыкрас, без няпраўды. У Мінску яшчэ ўсё хваляць раман І. Шамякіна, што нядаўна закончыўся друкавацца ў “Полымі”, і новы раман Я. Брыля, які неўзабаве будзе друкавацца ў “Полымі”. На Ленінскую прэмію вылучаны ад Беларусі раман Івана Мележа “Людзі на балоце”. Дарэчы, ён ужо напісаў і другую кніжку, таксама, Кажуць, вельмі цікавую.

Вось такія мінскія справы. А ў Гродна, здаецца мне, няма нічагуткі цікавага. Ліпее-канчаецца неблагая восень. Хутка зіма. Трошкі сумна. Трэба б працаваць, але нешта не ляжыць душа.

Як Вы маецеся? Можна, прыслалі б які верш у нашу абласную газету? З павагаю і шанаваньнем – В. Быкаў.

P.S. Прывітаньне Івану Пятровічу. Пішыце.

14 сьнежня 1963 г.

Паважаная Ларыса Антонаўна!

Нядаўна прыехаў з Мінска, дзе прабыў тыдзень у Каралішчавічах на семінары кінадраматургаў. Мінская студыя зьбіраецца зрабіць карціну па новай аповесці, ну і просіць мяне напісаць сцэнарый. Відаць, так і зраблю, хоць першы блін (“Ракета”) атрымаўся ня дужа ўдалы і дагэтуль яго ўсе лаюць у Маскве амаль на кожным вялікім мерапрыемстве, а таксама ў газетах. Кажуць, што атрымаўся пацыфізм і камернасьць; мне ж недахопы фільма (а іх багата) здаюцца ў іншым. Ну, але ліха з імі. Можна, што-

¹ Геніюш Янка (1902—1979) – муж Ларысы Геніюш, працаваў у Зэльве лекарам.

² Іна Анатольеўна – жонка Аляксея Карпюка.

³ “Данута” – аповесць А. Карпюка.

небудзь лепшае атрымаецца з новай аповесці, усё ж тут прыбыло вопыту ў мяне, ня ведаю, як вырашыцца справа з рэжысёрам, бо пакуль ёсць дзве кандыдатуры – стары і малады, і абодва хочуць атрымаць мой сцэнарый. Аповесць у “Маладосці”, яшчэ ня вырашылася, — яшчэ не читала цэнзура. У Маскве таксама нічога не атрымліваецца, рэдактар “Дружбы народаў” аповесць вярнуў, кажа – няправільна асьветлены даваенны час жыцця ў Беларусі, час культуры. Тое ж самае зрабілі ў выдавецтве ў Мінску – у такім стане, як я напісаў, выдаваць ня будуць, патрабуюць перапрацоўкі; я ж перарабляць ня буду. Вось такія справы.

У Каралішчавічах быў разам з Валодзем Караткевічам. Ён дапісвае раман (здаецца, будзе добры раман пра К. Каліноўскага і паўстаньне), мы гаварылі пра Вас, і ён шле Вам і Івану Пятровічу свой нізкі паклон. Хлопец ён харошы, хоць грошкі несабраны па-маладому. Ну, але гэта ня так важна.

У нас тут усё па-старому і без цікавага. Аляксей нешта піша (не гаворыць – што), Данута гадуе дачку, піша мала цяпер, я ўсё ніяк не магу прабіцца з тым, што ўжо напісаў. Разам з гэтым пасылаю Вам пісьмо, што прыслаў да нас у рэдакцыю, відаць, Ваш стары знаёмы.

Ну, вось і ўсё. Калі, можа, будзеце ў Гродна, — калі ласка, да мяне ў хату. Гэта адносіцца да Вас таксама, як і да Івана Пятровіча. А пакуль што пішыце. Можа быць, прышлеце што з лірыкі для газеты? Вядома, надрукуем. Так што глядзіце.

З паклонам і прывітаньнем – Васіль.

22 сьнежня 1963 г.

Шаноўная Ларыса Антонаўна!

Атрымаў пазаўчора Ваш апошні (ад 17 сьнежня) ліст і вось адказваю. Перш за ўсё хачу павініцца за некаторае ўмаўчаньне па двух пытаннях, але ж, далібог, то не мая віна. Справа ў тым, што як я ні біўся, так дагэтуль ня змог разабраць увесь тэкст верша, які Вы мне прыслалі – “Белую вежу”. Такі трудны Ваш почырк, што як ты ні біся, з некаторымі словамі нічога не атрымліваецца. У звычайным лісьце гэта прасьцей – некаторыя словы можна ўгадаць па сэнсу, у вершы гэта ня так. З выгляду Ваш почырк здаецца выразным, а як пачнеш чытаць, адразу спатыкаешся. Каб упэўніцца, ці так я ўсё зразумеў, я перадрукаваў яго на машынцы і разам з гэтым (лістом) пасылаю Вам. Прачытайце, папраўце, калі ласка, што ня так, і прышліце мне. Здаецца, мы зможам надрукаваць яго, з Вашай згоды, вядома.

Другое пытаньне – аб маім да Вас прыездзе — проста ў той час не было вырашана. Цяпер стала вядома, што прыехаць мне будзе неяк, бо ў канцы гэтага месяца зьбіраецца прыехаць у Гродна адзін мой сябра з Балгарыі, аб чым ён і паведаміў днямі ў сваім лісьце, хоць зьбіраўся прыехаць трошкі раней. Гэта балгарскі літаратуразнаўца, вучоны, з якім мы некалькі год перапісваліся. Вось такія мае справы на гэты конт.

З іншых – усё клопаты пра аповесць. Заўтра-пасыляўтра еду ў Мінск, у “Маладосць”, як аказалася, справа пачынае разладжвацца і там, чаму дапамог наш паважаны і народны Міхась Лынькоў. Трэба неяк уладжваць, нешта перарабляць. З Масквы пакуль няма нічога пэўнага. Во ўжо давядзецца намучыцца, пакуль надрукуеш, хай яго возьме ліха. А тут яшчэ нешта няможачца, прыхварэў нечым, для грыпу трохі даўгавата цягнецца...

Наконт майго да Вас прыезду – ня ведаю, што і паабяцаць. Калі-небудзь у Новым годзе, калі спіхну з сябе выдавецкія клопаты. Але ж кінаклопаты!.. Яны таксама ня меншыя.

Нядаўна размаўлялі пра Вас з Аляксеем, ён прасіў слаць Вам прывітаньне і не крыўдаваць на яго.

На тым заканчваю кароценькае сваё пасланьне. Жадаю Вам і Івану Пятровічу добрага здароўя і бадзёрасьці духу. Усё ж жыцьцё, яно – рознае. З прывітаньнем – Васіль.

P.S. Ларыса Антонаўна, а верш не затрымлівайце вельмі.

13 студзеня 1964 г.

Шаноўная Ларыса Антонаўна!

Вы задалі мне шмат пытанняў, і таму пастараюся на ўсе адказаць паслядоўна.

Пачну з Сергіевіча¹. Баюся вельмі, што я яму грунтоўна нічым дапамагчы не магу ў яго вельмі зразумелым жаданьні друкавацца. Не зважаючы ўжо на іншыя акалічнасьці, перашкодай да таго зьяўляецца яго жыхарства, як відаць з адраса, у Мінскай вобласьці. У нас у газеце такі парадак, што друкуюць толькі жыхароў сваёй вобласьці. Гэта незалежна ад жанру – хоць артыкул, хоць верш. Жыхароў з другіх гарадоў і другіх абласцей друкуюць у выключных выпадках. Відаць, лепей за што іншае яму трэба параіць паслаць што-колечы з сваіх твораў у рэспубліканскі друк – у “Вожык”, “Мінскую праўду”, “Беларусь”, у маладзёжныя газеты, а можа, і ў “Польмя”. Астатняе будзе залежаць ад якасьці твораў, іх тэмы. Вось гэтым, мабыць, я толькі і магу дапамагчы яму.

Цяпер пра Васілька². Я ведаў яго ў апошнія гады ягонага жыцьця. Уражаньні мае аб ім добрыя. Ён быў добры чалавек, вельмі сардэчны, абыходлівы, з 49-га ці 50-га г. працаваў у Гродне ў рэдакцыі. Творчасць жа яго, праўда, зьмізарнела пасля вайны, вершы сталі рытарычныя і нецікавыя, ды ён і сам ведаў гэта, і глядзеў на іх толькі як на заробак. Сям’я ў яго была ня дужа малая, другую жонку ўзяў з дочкамі. Да таго ж любіў чарку ўзяць, і нават вельмі. Наогул, жыцьцё яго было паламанае, ён усё хацеў у Мінск да сяброў, але туды яго чамусьці не ўзялі. Калі Сергіевіч хоча падрабязней даведацца аб ім, дык няхай пашукае ў бібліятэцы кнігу Ул. Калесніка “Пісьменьнік і час”, выдадзеную ў мінулым годзе. Там вельмі добра, мне здаецца, напісана пра Васілька, Засіма, Салагуба і іншых. Сын яго Лёнік ужо скончыў Вышэйшую партыйную школу ў Мінску і недзе працуе ў рэдакцыі раённай газеты. У Гродне жыве жонка Міхася Мар’я і з ёй іхні малодшы сыноч Ярык. Ходзіць у сёмы клас, здаецца.

Цяпер пра сябе. Аповесьць усё ж выходзіць у №1 “Малодосьці”. Два дні як прыехаў з Мінска. Ледзьве не зарэзалі зусім. Давялося ахвяраваць штоколечы. Выйдзе – пачытаеце і пакрытыкуеце, крытыкаваць там ёсьць за што. І па маёй віне, і насуперак мне. Нічога ня зробіш – інакш нельга. Што датычыць мовы, дык я і сам ведаю свой грэх, але гэта грэх ня толькі мой, гэта – выхаваньне. У часы Вашай малодасьці беларуская мова вельмі шмат узяла ад польскай, у гады нашай і цяпер – ад рускай. Таму зусім натуральна, што Вам здаюцца ненатуральнымі мае стыль і лексіка, а мне – Вашы. Ненатуральна, бо непрывычна, але, мусіць, гэта ня значыць, што няправільна. Да

¹ Сергіевіч Юльян (1910—1976) – самадзейны мастак і паэт, жыў у в. Ленкаўшчына на Маладзечаншчыне.

² Васілёк Міхась (сапр. прозьвішча Касьцевіч; 1905—1960) –паэт, жыў у Горадні, працаваў у “Гродзенскай праўдзе”.

таго ж улiчыце маю тэму – тэму вайны, арміі, дзе беларуская мова наогул ня мела аніякага ўжытку. Відаць, каб я пісаў пра вёску, пра сялян, змяніліся б і мова і стыль. Гэта элементарна. Хоць, зрэшты, на крытыку я ня крыўджуся. Верш Ваш я ўрэшце разабраў з Вашай дапамогай і са спазьненнем дзякую.

Шкада, так атрымалася, што Івана Пятровіча мне не давлялося прыняць як мае быць, не было маёй гаспадыні, ды трохі перашкодзілі захмялелыя хлопцы. Да таго ж я быў з дарогі, недаспаны, і гаворка наша не была грунтоўнай. За што і прашу ў І.П. прабачэньня. Жонка мая дзякуе Вам за прывітаньне і шле сваё.

З павагай – Васіль.

7 лютага 1964 г.

Добры дзень, паважаная Ларыса Антонаўна,
добры дзень, шаноўны Іван Пятровіч!

Трошкі Вы зачкакаліся, відаць, майго пісьма, а для мяне ўвесь гэты час быў дужа гарачы. Дзесяць дзён – з 21-га да 30-га — прасядзеў у Маскве, рэдагавалі маю “Баладу”, заціснуўшы у кулаку нервы, крэмсаў тое, што сам напісаў, перайначваў, перарабляў, змякчаў і закругляў. Інакш нельга было. Праўда, думаю, што сапсаваў ня вельмі, даводзілася шмат працаваць над мовай (у гэты раз – над рускай). Мова – вельмі працаёмкая рэч, у гэтым пераконваюся ўжо даўно, таму ахвотна пагаджаюся з Вамі, Ларыса Антонаўна, наконт канкрэтных хібаў маёй аповесьці. Іх хапае. У апраўданьне сябе хачу толькі заўважыць, што апроч аўтара ў творы яшчэ пакідае свой сьлед рэдактар (таму ў нас кажуць: што ні рэдактар – то стыль; яно і сапраўды – ня аўтар вызначае стыль кнігі ў сэнсе мовы, а рэдактар). Па-другое, у нас на Беларусі ў кожнай вёсцы свая гаворка, вось тут і разьбярыся.

Са здзіўленьнем прачытаў у Вашым лісьце пра плёткі, якія ходзяць у Зэльве аб маёй асобе. Здаецца, у Гродна такіх яшчэ няма. У гэтым сэнсе прыярытэт за правінцыяй. Цікава толькі, хто гэта (раз)носіць такую лухту? Відаць, Вы ўжо прачыталі Брыля і маю аповесьць. Пра Брыля дык магу паведаміць, што было абмеркаваньне ў Інстытуце літаратуры, паставіліся нядрэнна. Выдавецтва ж, наадварот – бракуе. Наконт маёй “Балады” пакуль маўчаць, ня ведаю, што скажа першы. У Маскве то стаўленьне амаль скрозь адмоўнае – ня той герой, ня тья размовы. Гэта самая цяжкая мая аповесьць у сэнсе выданьня, я проста ўжо зьнясілеў. Іншыя даліся лягчэй, а я не лічу яе горшай за хоць бы і “Ракету”.

Пра Валодзю К. нічога пакуль ня чуў.

У нас тут цяпер У. Калесьнік з Брэста. Перадаваў Вам прывітаньне. Аляксей і Данута памалу пішуць. Данута трошкі хныча з прычыны розных непаладак. Але нічога. Я, пакуль ня вырашацца ўсе выдавецкія пытаньні-справы, нічога не магу пісаць. Чакаю вясны.

Ларыса Антонаўна, Вы пытаецеся, што ёсьць вартага з кніг. Нямнога сам цяпер чытаю, але раю Вам “Самый далёкий берег” Ан. Злобіна ў № 2-3 “Молодой гвардии” за 1963 г. Далей – аповесьць А. Асіпенкі ў № 11-12 “Малодосці” (63 г.), праўда, сам не чытаў, але што-колечы чуў. Далей – аповесьць у № 1 “Юности” (64 г.) хваляць. У № 1 “Иностранной литературы” надрукавана некалькі апавяданьняў Ф. Кафкі і артыкул пра яго. Калі цікавіцеся – прачытайце. Больш вартага, здаецца, у апошні час нічога і няма.

На тым бывайце здаровы. Пішыце. Ваш – Васіль.

Прывітаньне ад маёй жонкі.

2 сакавіка 1964 г.

Паважаная Ларыса Антонаўна!

Дзякую за Ваш ліст, які я атрымаў якраз перад ад'ездам у Мінск. Дзякую і за добрыя словы аб Іване, якія мяне вельмі ўсцешылі, бо я дужа, прызнацца, сумняваўся наконт таго, як Вы да ўсяго паставіцеся. Яшчэ было неяк трывожна пасля Вашага ад'езду з Гродна, цяпер, пасля Вашага ліста, трывога гэта неяк змарнела.

Быў у Мінску, бачыў Валодзю, Барадуліна, Стральцова і, вядома, Георгія-братушку з Сафіі, вельмі вартага хлопца. (Дарэчы, там жа, у Георгія, пазнаёміўся з адным чэхам, але ён мне не спадабаўся.) Валодзя гаротны, сядзіць бяз грошай, многа працуе (казаў, па 10 г. у суткі), напісаў ужо 800 старонак свайго рамана. Каліноўскім ён проста трызніць, шмат гаворыць аб ім. Я думаю, хай дае яму Бог удачы, самай вялікай пасля ўсіх гэтулькіх шматлікіх няўдач, перажытых ужо.

Я ездзіў на кінастудыю, выклікалі на рэдакцыйную калегію. Хочучь ставіць фільм па "Баладзе", ужо ёсць рэжысёр, напісаў я і сцэнарый, хоць яшчэ ня ўсё добра ў ім. Я думаю – няхай робяць, характар Івана мне таксама даспадобы, хоць я і ня меў на ўвазе стварыць вобраз сьвятога, бяз страху і дакору рыцара. Гэта просты хлопец, які пражыў нялюдскае жыццё (25 год), але які захаваў у сабе ўсё самае высакароднае, хоць яно ў яго і не ляжыць на плячах, і не блішчыць. У рускім варыянце (які, дарэчы, будзе друкавацца ў "Огоньку" з № 12) што-колечы давалося прырэзаць, зняць, некаторыя рэчы яны знялі самі. Балюча гэта для аўтара і крыўдна, але нічога ня зробіш.

Паважаная Ларыса Антонаўна! Дзякуй вам за запрашэнне да Сергіевіча, але, мусіць, пакуль што не з'бяруся. Вельмі ўжо шмат турбот кіно і літаратурных, ды і на службе запусціў мнагавата. Хіба што па цёпламу, улетку. Ну, але гэта далёка.

На тым і ўсё маё кароценькае пісьмо. Шанаваньне Вам ад усёй маёй сям'і. Шчырае прывітаньне Івану Пятровічу. Як яму спадабаліся "Балада" і "Птушкі"¹?

Пішыце. З павагай – Васіль.

18 красавіка 1964 г.

Шаноўная Ларыса Антонаўна!

Я зноў затрымаўся з адказам на Ваша пісьмо, зноў клопату па самыя вушы – з кіно і з поваду публікацыі аповесці ў "Огоньке". З кіно nelaды наконт сцэнарыя, некалькі разоў ездзіў у Мінск, удзельнічаў у розных абмеркаваннях. "Огонёк" шмат што выкінуў з аповесці, дык я ўжо ня рад і такой ласцы іх. У выдавецтве ў Мінску, здаецца, аповесць пойдзе, быццам бы здалі ў набор. Але як там будзе ўрэшце – яшчэ невядома.

Настала вясна, прыгрэла сонца, гэта заўжды паднімае настрой, і зьяўляецца цікавасць да прыроды, да жыцця, адзеленага ад чалавека. Даводзіцца калі-нікалі выступаць перад чытачамі, школьнікамі, пераважна тут, у Гродні. На раён яшчэ не адважваліся сунуцца. Аляксей улёг у працу, піша нешта новае, я ж пакуль што за новае не бяруся. Данута чакае новае кніжкі вершаў, але кніжка тая нешта вельмі марудна выдаецца ў Мінску.

¹ Маюцца на ўвазе аповесць В. Быкава "Альпійская балада" і раман Я. Брыля "Птушкі і гнёзды".

Ці чыталі Вы нядаўна ў “ЛіМе” рэцэнзію на Брылёў раман, якую надрукаваў Я. Герцовіч? У Мінску я гутарыў з многімі, адносіны да “Птушак” вельмі розныя: адны хваляць, другія ганяць, трэція — і так і сяк. Згоды, як гэта было ў адносінах да Мележа, няма ніякай. Я ўжо ня ведаю, што гавораць пра маю аповесць, у вочы ніхто нічога ня хоча сказаць, а ў друку яшчэ не было ні радка. Чытачам жа, як я гэта магу меркаваць, быццам падабаецца.

Што ў Вас новага? Як здароўе? Ці напісалі Вы, Ларыса Антонаўна, які новы верш? Можа б, надрукавалі што ў “Гродненской правде”?

Запытайце, калі ласка, у Івана Пятровіча, што з часопісаў я абяцаў яму паслаць у Зэльву? Я зусім забыўся за гэтай калатнечай, за што прашу прабачэння.

На тым усяго Вам найлепшага, добрага настрою і здароўя.
Ваш Васіль.

3 мая 1964 г.

Шаноўныя Ларыса і Янка Геніюш!

Хоць са спазьненнем, віншую Вас са Сьвятам, якое Вы сьвяткуеце, жадаю Вам абоім добрага здароўя і сонечнай вясны.

А я толькі ўчора прыехаў з Масквы, куды езьдзіў па выдавецкіх справах, здаецца, цяпер нешта атрымаецца з маім вельмі няўдалым апавяданнем, якое абышло амаль што ўсе часопісы і цяпер прыбілася ў “Юность”. Абяцаюць надрукаваць у № 7, для таго зрабіў сякія-такія папраўкі-уступкі. Бог з імі! Галоўнае засталася, а каб яго давесці да чытача, відаць, трэба ў чым-колечы і ўступіць.

А як Вы жывяце? Мы тут з Аляксеем гутарылі наконт той аднаактоўкі ў “Вожыку”¹, ён якраз прыехаў з Мінска і казаў, што Вы напісалі туды пісьмо. Ці варта гэта, сапраўды? З разумных людзей ніхто гэтага Прокшу ўсур’ез не прымае, а дурным хіба што ўваб’еш у іх галовы?

Мы тут збіраемся правесці чарговы сход нашага літаб’яднаньня, зьбяруцца хлопцы, абмяркуем вершы. Аляксей кажа, што варта запрасіць Вас, Ларыса Антонаўна, няхай бы Вы пазнаёміліся з нашымі маладымі хлопцамі і дзяўчатамі, паслухалі і прынялі ўдзел у абмеркаваньні. А мо нават і зрабілі б агляд вершаў каго-небудзь з беларусаў. Ваш аўтарытэт і вопыт быў бы для іх карысны. Як Вы самі на гэта глядзіце? А то, можа, прыехалі б напярэдадні? Час я паведамлю пазьней, пазваню па тэлефоне або напішу.

Быў праездом у Мінску, але мала каго бачыў. Брыль у Кіславодску перапрацоўвае раман, Валодзя, кажуць, ужо скончыў свой, хваляць людзі. Астатняе ўсё ідзе, як і ішло раней.

На тым канчаю свой кароткі лісток, бывайце здаровы.
Са шчырасьцю – Васіль.

31 кастрычніка 1966 г.

Шаноўная Ларыса Антонаўна,
шаноўны Іван Пятровіч!

Даўно збіраюся напісаць Вам, ды ўсё няма як за справамі і рознай драбязой, якія адбіраюць увагу і час. Ня памятаю ўжо, калі мы бачыліся, мусіць, вельмі даўно, і набралася многа чутак, у якіх шмат незразумелага.

---

¹ Маецца на ўвазе п’еса Л. Прокшы “На задворках”, надрукаваная ў №6 “Вожыка” за 1964 г.

На здымку (злева-направа): Данута Бічэль, Аляксей Карцюк, Ларыса Геніюш, Васіль Быкаў.

Мне што-колечы гаварылі Данута і Аляксей, але я не магу сабе ўсё гэта выразна ўявіць, проста, мне здаецца, нешта задужа перакручана і перабольшана, як гэта ў падобных выпадках і бывае. Зноў жа Аляксей з уласьцівай яму прамалінейнасьцю мог ляпнуць нешта непрыемнае і абуральнае, можа, і не са злосьці нават, а так, для “краснаго словца”. Што датычыць мяне, дык мне здаецца, я нічым ніколі ня крыўдзіў Вас і ня меў нічога такога ў думках. І я, і мая жонка былі і застаемся самых добрых да Вас обоіх адносін, просім паверыць у абсалютную шчырасьць гэтых слоў.

Мусіць, Вы маеце інфармацыю аб нашых тутэйшых літаратурных справах, чытаеце нашыя публікацыі ўсіх гатункаў, можна б да іх дадаць каментар, толькі ня тут, вядома. З іншага – шмат клопату і непрыемнасьцей і зусім мала плёну, якога хацелася б. А часам і проста па-чалавечы бывае кепска, ды нічога зрабіць нельга, апроч як трываць, нічога не чакаючы. Такі лёс літараткі, і тут суцяшае толькі тая акалічнасьць, што некалі было горш. Цяжкая гэта ноша – літаратура, але аднойчы ўзяўшы яе на плечы, мусіць, ужо давядзецца ісьці з ёй да канца. Дарога гэта — чыгунка-аднапутка, паязды па якой ідуць толькі ў адным кірунку і ніводзін назад не вяртаецца.

На тым жадаю Вам як найлепшага здароўя і душэўнае бадзёрнасьці. Са шчырасьцю – Васіль.

2 сакавіка 1967 г.

Шаноўная Ларыса Антонаўна!

Толькі што дабраўся да № 2 “Полымя” і прачытаў Вашу падборку. Адразу хочацца сказаць Вам: надта ж добра. Добра па настроі, па думках, па інтанацыях. Усё харошае. Вельмі прыемная паэмка – народная, сялянская, самабытная. Цяпер усё гэта забытае (амаль), але ў ім – наша даўгавяковая гісторыя, быт, у ім мы самі. Ну, і, вядома ж, найлепшыя, мабыць, “Зубры”. Гэта проста цудоўна. Таму дзякуй Вам, дарагая Ларыса Геніюш, за сапраўдную паэтычную асалоду, якую Вы далі. Я рады за

Вас і ганаруся Вашай “залатой” паэтычнай нігачкай. Дай Вам Бог багата ў Вашым куфры.

А мы тут патроху гаруем-жывем, пішацца кепска, усё чакаем немаведама чаго – вясны, цяпла, хіба. Думаецца, тады будзе лепш. Іван Пятровіч абяцаў зайсьці перад выездам з Гродні, ды не зайшоў нешта, можа, скрыўдаваў чаго – ня ведаю. Але ня трэба крыўдаваць. На мяне і так у гэты час шмат крыўд.

Яшчэ хачу паведаміць Вам прыемную навіну: часопіс “Нёман” мае намер надрукаваць Вас у перакладзе на рускую. Пераклады заказалі В. Чэкіну (ён з Гродні, Іван Пятровіч павінен яго памятаць – некалі разам абедалі). Ён з натхненнем узяўся за працу. Падрадкоўнікі яму зрабіў я. Перакладзе – прышле Вам на аўтарызацыю.

Вось і ўсё. Пішыце. Жывіце. Не тужыце. Як-небудзь, як-колечы. Усё і абызецца.

Са шчырасьцю да Вас абодвух – Васіль Б.

P.S. Сёньня Аляксей К. хадзіў у абком і гутарыў з Міцкевічам¹ наконт Вашай паездкі. Сказалі: усё будзе добра, паедзеце. Так што рыхтуйцеся.

В.Б.

8 лістапада 1968 г.

Шаноўная Ларыса Антонаўна!

Я быў проста расчулены Вашым пісьмом, такім мілым, разумным, як заўсёды, спагадлівым і таварыскім. Што рабіць, цяжка жыць на гэтым сьвеце, асабліва калі зьвязашце з гэтай праклятай літаратурай. Нікому яна ў Расіі не ўпрыгожвала жыцьця, а многім і стала прычынай іх дачаснага зыходу “в мир иной”. Што ж датычыць мяне, дык талент мой ня Бог ведае які, я сам выдатна разумею гэта, але проста ня хочацца хлусіць, ашукваць людзей дзеля адной толькі асабістай выгоды, як гэта робяць скрозь. Многага мне ад жыцьця ня трэба, а ў літаратуры хацелася б сказаць пяток няскананых слоў праўды і — годзе. Астатнія хай скажуць іншыя.

Дарагая Ларыса Антонаўна! Я ніколі не сумняваўся ў Вашае шчырасьці і беззаганнасьці ў дачыненні да Беларусі, памятаю ўсе нашы гутаркі і вельмі перажываю за тых несправядлівасьці, якія Вы пазналі ў жыцьці. Але што можна зрабіць у такі час? Адно — трываць і спадзявацца. Лёс, як звычайна, бывае кручаны, ніхто з нас ня ведае, што кожнаму наканавана ў жыцьці, але важна, каб яно было пражыта па праўдзе, сумленна перад сабою, як і перад Богам. У гэтым, мабыць, і ўвесь яго сэнс. Просты, але дужа трудны.

Дзякуй Вам за Вашу ўвагу.

Магчыма, калі завітаем у Зэльву, а пакуль што вельмі жадаю Вам і Івану Пятровічу як мага лепшага здароўя і душэўнае вольнасьці.

З павагай і шанаваньнем — Васіль.

P.S. На пленуме Я. Брыль вельмі хораша гаварыў пра Ваш «Куфар»², прыемна было слухаць. Апладзіравалі крыху.

¹ Міцкевіч – тагачасны сакратар гарадзенскага абкаму КПБ.

² “Куфар” – паэма Л. Геніюш, была надрукаваная ў №2 “Польмя” за 1967 г.